

Godišnje hrvatska privreda proizvede 20-tak milijardi američkih dolara, manje od 5.000 \$ per capita, eksterni dug iznosi gotovo desetak milijardi dolara, unutarnji dug još nije utvrđen, više od 350.000 nezaposlenih i još k tome 150.000 koji više manje neredovito primju plaću. **Cijene u hrvatskoj privredi više nisu stabilne kao da je inflacijska spirala krenula. Tečaj je nacionalne valute pod kontrolom, ali je u ovisnosti od prodaje obiteljskog srebra i inozemnih kreditnih linija.**

Kamatne se stope smanjuju jer poslovne banke postaju "konzervativnije" što rezultira smanjenju plasmana poslovnih banaka privredi. Učešće države u domaćem proizvodnju iz godine u godinu snažno se je povećavao. Smanjenje državnog proračuna u 2000. godini bio bi tek prvi pozitivni pomak. Ako se ostvari?! Nelikvidnost ne pokazuje znakove popuštanja. Kao da se privredna struktura "naviknula" na nelikvidnost. I tako dalje. Ovi i ovakvi rezultati nastali su temeljem proizvodnih resursa kojim raspolažemo, tehnoloških metoda koje primjenjujemo, te proizvoda i usluga koje stvaramo. Tim je rezultatima pridonio i privredni sustav odnosno ekonomska politika.

Ekonomski rezultat hrvatske privrede, čiji opseg ne prelazi polovicu onog koji stvara ozbiljnija europska multinacionalna korporacija, nedvojbeno i neprijeporno je više nego skroman, a ekonomska se efikasnost, ako želimo biti vjerodostojni, mora opisivati pridjevima koji rezultiraju nepovoljnim konotacijama. Što uraditi?

Ponajprije, moguće rješenje ne bi trebalo tražiti u sferi makroekonomskog ovira već u sferi mikroekonomike koju se nepošto ne smije poistovjetiti s naukom o ekonomici poduzeća. Temeljni argument ovakovom gledištu nalazimo u činjenici da je hrvatska privreda, u svjetskim razmjerima, enormno mala, te joj ne preostaje ništa drugo nego uključiti se u svjetsku privredu kao jedan od neutjecajnih aktera. U takvim okolnostima **svjetsko (globalno) tržište jest egzogeni parametar kojem se hrvatska privreda bezuvjetno mora prilagoditi.**

Glede proizvodnje na globalnoj razini egzistirajuća su dva međusobno prožimajuća sustava - sustav masovne proizvodnje, s jedne strane, te sustav fleksibilne specijalizacije s druge strane. Prvi se sustav obilježava visokom specijalizacijom rada i opreme te standardiziranim proizvodima, a drugi, kvalificiranom radnom snagom, fleksibilnom proizvodnom opremom te diferenciranim proizvodima. Da su ta dva sustava prožimajuća najbolje govori primjer automobilske industrije u kojoj dominira fleksibilna masovna proizvodnja, tj. kreativna sinteza masovne proizvodnje, koja se vidi u proizvodnji temeljnih dijelova automobila i preferencija izbirljivih potrošača kojima proizvođači dodatnom opremom nastoje udovoljiti prema njihovim diferenciranim uskusima.

Naša poduzeća ponajprije se moraju uključiti u svjetsko (globalno) tržište. Razumije se, to nije tek jedna od mogućnosti, već predstavlja *conditio sine qua non* vlastite opostojanosti. Potreba uključivanja u svjetsko tržište *de facto* znači sučeljavanje s dva proizvodna sustava: (1) sustavom masovne proizvodnje i (2) sustavom fleksibilne specijalizacije. Navedeni proizvodni sustavi na taj način predstavljaju objektivne uzore, obrasce i orijentire ponašanja naših privrednih entiteta, te je neutemeljeno i sasvim irealno postupati drugačije. Naša poduzeća, prema tome, imaju jasan smjer ne samo u artikulaciji svojeg ponašanja, nego i u izboru puteva, načina i postupaka pomoću kojih se iz ponašanja može ostvariti bar zadovoljavajuća

djelotvornost.

Sam spomen sustava masovne proizvodnje implicira postojanje odgovarajuće infrastrukture: odgovarajućeg znanstveno-istraživačkog rada, odgovarajuća regulacija rada i kapitala i regulaciju njihove interferencije, odgovarajuću monetarnu politiku, odgovarajuću fiskalnu politiku, odgovarajuću strategiju nastupa u okruženju.

Sustav fleksibilne specijalizacije jest koncepcija ponajprije svojstvena malim i srednjim poduzećima. On je polučio rezultate zavidne razine osobito u Njemačkoj i Japanu, ali i u drugeim evropskim zemlja. Tom je sustavu svojstvena adekvatna infrastruktura koja je impostirana uz značajnu pomoć državnih institucija: stvaranje posebnih financijskih institucija koje daju tzv. venture kapital; stvaranje jamstvenih institucija; stvaranje konzultativnih institucija koje besplatno podupiru male i srednje poduzetnike; potpomaganje obrazovnih institucija u kreaciji posebnih obrazovnih programa i programa prekvalifikacije; podupiranje specijaliziranih fondova koji rješavaju probleme socijalne skrbi; osnivanje i podupiranje tehnološki inovacijskih agencija uključiv mrežu tehnoloških parkova.

Neovisno o tome je li riječ o paradigmi masovne proizvodnje ili pak o paradigmi fleksibilne specijalizacije, jasno se razabire simbioza dvaju aktera - poduzeća i države - od kojih svaki akter ponaosob ima svoje specifične uloge i specifične zadaće. Štoviše, stječe se snažan dojam da je u navedenoj simbiozi državna aktivnost prožeta nastojanjem u cilju čišćenja, raskrčivanja i čuvanja pruga po kojoj se treba odvijati kretanje privredne lokomotive, a te su (pruge) trasirane unutar socijalnog prostora. Mikroekonomskim rječnikom rečeno, evidentno je djelovanje države na strani ponude, neprijeporno izvorne i primarne tržišne silnice, a djelovanje na strani potražnje, koje se također ne može poreći i zanemariti, prožeto je nastojanjem odnosno izborom odgovarajućih instrumenata kojima se razina potraživanja hoće harmonizirati s aktivnom i promjenjivom izvornom silnicom znanom kao ponuda.

Na temelju iznesenog prirodno se je upitati: kakvo je stanje u Hrvatskoj? Naš je dojam da su trendovi u hrvatskoj privredi išli suprotnim smjerom od zbivanja i smjera kretanja unutar globalnog tržišta. Time ne ne želimo reći da ne postoje u nas entiteti koji su djelovali sukladno globalnim kretanjima. Ipak, predstoji nam ogroman posao ponajprije na demontaži neadekvatnog pa i malignog ekonomskog sustav, a zatim, mukotrpno građenje ekonomskog sustava koji bi bio sukladan onom, egzistentnom na globalnoj razini. Pri tome moramo biti svjesni cijene koju ćemo morati platiti.

Značajnu demontažu treba provesti u sferi fiskalnog sustava što će otvoriti nove mogućnosti fiskalne politike. Ponajprije, treba promisliti o adekvatnoj raspodjeli (manjeg) fiskalnog kolača između pojedinih razina državne vlasti. Trend u raspodjeli trebgaio bi ići u pravcu jačanja županijske razine vlasti. Decentralizacija od centralne k lokalnim nivoima vlasti temeljna su pretpostvaka za optimalnu alokaciju javnih dobara. Kratko rečeno, riječ je o problemu otkrivenih preferencija, dakle zadovoljavanje načela korisnosti koliko je to god moguće. Jednom kad se to uradi, neodgodivo treba izvršiti izmjenu strukture postojeći poreznih prihoda. Valja izmijeniti praksu kojom se najprije određuju rashodi jer je time određena i porezna presija. Umjesto toga valja krenuti od poreznog kapaciteta nacionalnog dohotka kako se ne bi dovela u pitanje respektivna sposobnost hrvatskog gospodarstva. Neke porezne prihode treba smanjiti a

neke druge povećati pridržavajući se pri tome poreznih načela. Posebno valja istaknuti pravednost u oporezivanju. Preustroj rashoda trebao bi ići u pravcu smanjenja svih izdavanja koja su moguća ostvariti uštedama. Daljnje smanjenje izdataka za vojsku je nužnost koja proizlazi iz ekonomske snage. U najvećoj mogućoj mjeri valja podržavati ulaganja u znanstveno-istraživački rad odnosno u obrazovanje.

Smanjenjem porezne presije rezultirao bi boljim financijskim stanjem privrednih entiteta. Posljedica smanjenja poreza očituje se u sniženju praga investiranja, dakle povećanja profitne stope što bi snažno potaknulo investicijska očekivanja od strane investitora. Takav pristup vodio bi poboljšanju jednog od važnih pokazatelja financijske stgabilnosti poduzeća koji se prepoznaje u stopi zaduženosti (odnos između tuđeg i vlastitog kapitala). Ovo nadalje povećava rejting privrednog entiteta što smanjuje rizik i time smanjuje i kamatnu stopu. Prema tome, smanjenja poreza, u konačnici, multiplicira financijsku snagu poduzeća.

Sve to vodi mogućnosti uključivanja ne samo u proizvodnju nekog proizvoda koji se proizvodi po režimu masovne proizvodnje, nego i u proizvodnju malih serija diferenciranog proizvoda. Na taj način naši proizvodi sustavi postaju kvalitativno komparabilni s onima koji egzistiraju na globalnoj razini.

Ekonomska se snaga nekog poduzeća ne ogleda samo u činjenici da ono može učinkovito proizvoditi stanovitu količinu finalnih produkata odgovarajuće kvalitete, nego i u činjenici da ono može u kooperativnim odnosima s drugim proizvodno komplementarnim poduzećima, ponuditi složeniji proizvodni sklop odnosno veću količinu istovrsnog učinka ili pak sasvim novi proizvodni učinak kojeg niti jedan od tih poduzeća ne bi mogao zasebno ponuditi. Na djelu je proizvodno umrežavanje poduzeća. Ako se proizvodno umrežavanje vrši na podlozi sustava masovne proizvodnje, tada je ono snažan izvor ekonomije razmjera. Ako se proizvodno umrežavanje vrši na podlozi sustava fleksibilne specijalizacije, tada je ono generator one pojave koju mikroekonomska teorija propoznaje kao monopolističku konkurenciju.

Izneseno sugerira jasan zaključak o tome da perspektiva hrvatske privrede ponajprije ovisi o rekonstrukciji fiskalnog sustava i fiskalne politike s jedne strane te o profiliranju obrazovne i znanstveno-tehnološke politike koja bi korespondirala onoj na globalnoj razini s druge strane.

Izneseno pokazuje zašto je Hrvatskoj nužna strategija razvoja. Kada se ne zna gdje se ide svaki put jednako je ispravan koliko je i krivi put. **Spoznaja o kretanjima na globalnom planu bitna je odrednica strategije razvoja.** Opseg i dinamika ostvarenja strategije u ovisnosti je od materijalnih resursa. Nitko neće a nije niti potrebno da odradi ovaj posao umjesto nas. Naša obveza je utoliko veća ukoliko je veća odgovornost prema budućim generacijama.